

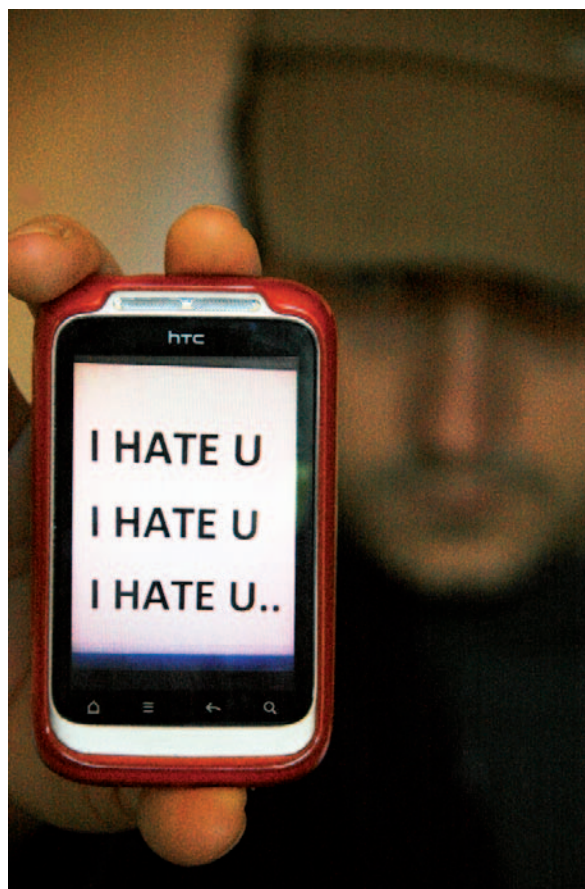
L'ASSETJAMENT ENTRE ADOLESCENTS A TRAVÉS DELS MITJANS TECNOLÒGICS

Autor:

Miquel Àngel Millán Palacio
Llicència en psicologia

1. Introducció

Aquest treball pretén contribuir a sensibilitzar sobre l'assetjament entre adolescents a Internet, ja que es tracta d'un problema emergent, i també vol difondre els resultats d'alguns dels estudis que s'han realitzat en relació amb diferents aspectes importants del tema. Durant l'elaboració del treball, s'ha prioritzat incloure-hi una àmplia varietat d'estudis presents en la bibliografia abans que entrar a fer una anàlisi profunda de la qüestió. La principal pretensió és la d'elaborar un document que doni una idea general del tema i, per tant, abasti els diversos factors implicats. El recull de la bibliografia consultada permetrà al lector aprofundir en els estudis i resultats concrets.

En aquest, com en altres problemes socials i psicosocials, focalitzar bé la qüestió i conèixer-ne els diferents matisos és el pas previ a l'alerta i l'elaboració d'informació, la prevenció i el tractament. Descobrir-ne la complexitat i conèixer algunes de les perspectives d'anàlisi desenvolupades fins ara de segur pot contribuir a la sensibilització de tothom i, per tant, a la seguretat i al benestar dels joves a la xarxa.

2. Definició

L'assetjament entre iguals a través dels mitjans de comunicació (d'ara endavant, assetjament a Internet) també es coneix amb la paraula anglesa cyberbullying. Aquesta paraula composta inclou la paraula bullying, potser més coneguda, que defineix les situacions tradicionals d'assetjament entre iguals, cara a cara, especialment en l'entorn escolar (però també en l'entorn comunitari). El prefix cyber- fa referència a tot allò relacionat amb la informàtica i defineix el mitjà a través del qual es produeix l'assetjament: Internet (conversadors, xarxes socials, correu electrònic, blocs o webs) i/o telèfons mòbils (trucades, missatges de text o d'imatges), bàsicament.

L'assetjament tradicional o cara a cara va ser definit per primera vegada el 1993 per Olweus¹. Per a aquest autor, l'assetjament és una conducta danyosa i intencional, provocada de forma repetida per una o més persones i dirigida vers una víctima a la qual, a més, li resulta difícil defensar-se². Fins aquell moment no existia una definició clara i la investigació encara no s'havia enfocat a aquesta problemàtica. Els estudis específics en relació amb l'assetjament a Internet encara són molt més recents i coincideixen, com és lògic, amb la massiva introducció d'Internet en la vida quotidiana familiar i en les relacions interpersonals, com ha succeït en els darrers anys.

La definició d'Olweus, tot i establir una definició capaç d'unificar criteris d'investigació, de manera inclusiva, és, precisament per això, insuficient a l'hora de reflectir la diversitat de conductes que aquest concepte pot encabir. D'ací l'interès de la utilització de tipologies que classifiquin

1. Probablement, l'autor més significatiu de l'estudi del fenomen de l'assetjament tradicional o cara a cara des dels anys 70.

2. A aquesta definició, Campbell (2005) hi va afegir la condició de succeir sense haver rebut cap provocació.

la diversitat de situacions i facilitin una comprensió més global del problema.

Una de les classificacions que més aporta a l'anàlisi és la utilitzada en l'estudi de Cava, Buelga, Musitu i Murgui (2010) a partir del treball de diversos autors³. En aquest estudi es diferencia entre l'assetjament directe, en el qual hi ha un enfrontament directe entre l'agressor i la víctima, ja sigui en forma d'agressió verbal o d'agressió física, i l'assetjament indirecte o relacional, en el qual no hi ha aquest enfrontament i que s'expressaria en diverses conductes (com xiuxiueig, rumors maliciosos, exclusió de xarxes), sempre amb una finalitat d'exclusió. Ambdós tipus d'assetjament, directe i indirecte, es poden dur a terme cara a cara o a través d'Internet⁴. Els mateixos autors van trobar una correlació significativa en l'aparició dels dos tipus d'assetjament.

Una altra classificació important és la que fa Willard (2006). Aquest autor diferencia el concepte en funció de l'acció duta a terme per l'assetjador. Identifica vuit tipus principals de conductes d'assetjament a Internet: enviament de missatges ofensius, enviament de missatges amenaçadors, difusió entre tercers de rumors difamatoris, difusió entre tercers d'informació confidencial, sostracció d'informació confidencial, exclusió social deliberada de la víctima en xarxes de tercers, comunicació amb tercers fent-se passar per la víctima i discussions en conversadors en línia amb desqualificació agressiva i verbal.

Ortega i al., en canvi, fan una classificació segons el canal utilitzat, i troben que l'ordre de més a menys utilitzats seria, en primer lloc, els conversadors (xat, Messenger), els missatges telefònics i els missatges electrònics, seguits per les trucades al mòbil i la difusió d'imatges al mòbil i, en darrer lloc, la difusió d'imatges en una web, en un percentatge molt més petit.

Com a darrera classificació, no s'ha de deixar de citar la de Buelga i Pons. Aquests autors elaboren una tipologia en funció del tipus de conducta de l'agressor. Aquesta tipologia té l'avantatge de ser molt concreta i, per tant, útil a l'hora de diagnosticar. Els autors enumeren les conductes de fustigació (insultar o ridiculitzar), persecució (amenaçar per fer por o per aconseguir coses), denigració (explicar mentides o rumors), violació de la intimitat (explicar secrets, passar fotos privades, entrar en comptes privats), exclusió social (trucar a la víctima i no contestar o convidar-la que es connecti i no respondre)

o suplantació de la identitat (trucar pel mòbil o comunicar-se per Internet fent-se passar per la víctima).

Les tipologies, com s'ha dit, mostren la diversitat de situacions que es poden englobar dins l'assetjament a Internet, però un altre factor que cal analitzar dins la situació d'assetjament són els diferents rols involucrats. D'una banda, són evidents el rol d'agressor i el rol de víctima. Diversos autors, però, remarquen el paper d'altres rols que, sense ser tan evidents, sí que tenen una gran importància en l'efecte i en la resolució de la situació d'assetjament a Internet. Aquests rols són el rol d'espectador, el rol de confident, de familiar o de la persona de suport.

Un altre factor que s'ha de tenir en compte són les especificitats que el canal utilitzat (Internet) confereix a aquest tipus d'assetjament. Tant l'assetjament cara a cara com l'efectuat a Internet poden compartir definició, tipologies i rols protagonistes. No obstant això, tant en un cas com en l'altre també hi ha diferències que poden ser importants per a la comprensió del problema i el tractament.

3. Els autors citen Cairns, Neckeman, Ferguson, Garriépy, Crick i Grotper.

4. Com és lògic, en la categoria d'assetjament directe es fa referència a la modalitat escrita i no verbal i ni física.

Per exemple, O'Brien i Moules (2010) consideren que ambdós tipus d'agressions, per poder-les definir com assetjament, han de complir algunes condicions. En primer lloc, s'han de donar de manera repetitiva i persistent i amb la clara intenció de fer mal. En segon lloc, s'ha de donar un desequilibri de poder a favor de l'agressor i, per tant, en contra de la víctima. Això fa que ambdues conductes siguin, en el fons, molt similars, i de fet, l'assetjament a Internet moltes vegades funciona com una extensió de l'assetjament tradicional cara a cara.

Segons aquests mateixos autors, però, hi ha també diferències subtils però importants. En primer lloc, l'assetjament a la xarxa es pot fer des de l'anonimat. En aquest cas, l'agressor no necessita identificar-se per perpetrar les seves actuacions. Aquest anonimat reforça l'agressor. De fet, entre els ciberagressors poden haver-hi joves que mai no agredirien cara a cara per la por a exposar-se al judici social o a la resposta de la víctima.

L'anonimat té dos efectes afegits. Primerament, provoca un estat d'indefensió més alt en la víctima, ja que no pot saber qui l'agredeix, no pot trobar-hi una explicació i no es

pot defensar. D'altra banda, l'anonimat permet a l'agressor desconnectar de la reacció de la víctima, sense ser conscient, en molts casos, de les reaccions de por o malestar que la seva conducta pot estar provocant (Ybarra i Mitchell, 2004). Segonament, l'assetjament a la xarxa té, potencialment, una gran capacitat de difusió i a una gran velocitat. Només cal imaginar la quantitat de receptors que es poden aconseguir enviant massivament un missatge electrònic comprometedor o publicant una foto en un bloc personal o en una web o en una xarxa social.

Una tercera diferència entre l'assetjament cara a cara i la modalitat a Internet és que, mentre que en la primera situació el jove víctima pot evitar-la i trobar la seguretat en un ambient fora de l'accés de l'agressor o els agressors, almenys a casa seva, això no passa amb l'assetjament a la xarxa. En aquestes situacions, el jove pot ser victimitzat des de la seva pròpia casa o habitació i això fa que no pugui escapar de les situacions d'agressió.

La darrera diferència important és que en l'assetjament a Internet hi ha una probabilitat més alta de permanència

dels actes de l'agressor, mentre que en els casos cara a cara el jove pot guardar el record en la memòria; a Internet, els comentaris, les desqualificacions o d'altres poden quedar, a més, exposats de manera permanent. Com afirma Campbell (2005): «les paraules escrites semblen ser més concretes i reals que les paraules parlades.»

Aquestes diferències en la forma condicionen, també, diferències significatives en les conseqüències d'un tipus d'assetjament i l'altre. Si bé el contacte cara a cara pot provocar més sensació de risc i uns efectes més imminents, l'assetjament a Internet podria repercutir d'una manera més contundent en l'autoestima del jove agredit perllongant els seus efectes en el temps.

Les especificitats de l'assetjament a Internet també dificulten la intervenció, ja que en produir-se en un àmbit que no és específicament l'escolar, els centres educatius es veuen limitats a l'hora de prendre mesures preventives o disciplinàries, el que fa més necessària que mai la implicació de la família i de la comunitat.

Per acabar amb l'apartat definitori d'assetjament a Internet, és imprescindible definir també els paràmetres que marquen la gravetat de cada situació⁵. Aquests paràmetres són la intensitat i la durada. Des del punt de vista de la víctima, es considera d'intensitat moderada l'assetjament «patit» amb una freqüència inferior a un acte per setmana⁶, mentre que es considera sever si és igual o superior a aquesta freqüència. Quant a la durada, cada investigador classifica segons els seus propis paràmetres. Per exemple, Sofia Buelga i Javier Pons estableixen, en les seves investigacions, unes durades de menys d'un mes, entre 1 i 3 mesos, de 3 a 6 mesos, de 6 a 12 mesos i més de 12 mesos.

Ambdós paràmetres (intensitat i durada) solen tenir una correlació alta: les situacions de més intensitat són les que es produeixen per més temps i viceversa, i aquestes constitueixen les situacions més greus, és a dir, les que més efectes perniciosos poden causar⁷ potencialment.

3. Efectes de l'assetjament a internet

Tot i que en aquest apartat es parla sempre d'efectes, a l'hora de definir les causes i els efectes sembla haver-hi una certa confusió. El fet que la major part dels estudis consultats siguin

transversals dificulta l'assignació d'un indicador com a causa prèvia que contribueix a l'aparició del fenomen o com a efecte d'aquest. El que sí es constata és una alta correlació entre els indicadors que s'esmentaran i les situacions d'assetjament a Internet. Malgrat aquesta difícil assignació, cal tenir en compte que el més probable és que hi hagi un bucle entre causes i efectes que es retroalimenten contínuament.

Quant a la metodologia, en un treball de Cava, Buelga, Musitu i Murgui (2010) es fa una distinció clara entre indicadors de victimització individuals (com l'autoestima i l'ànim depressiu) i indicadors socials (com la integració social i escolar de l'alumne⁸). Els autors mencionen que en els estudis realitzats «s'han utilitzat únicament indicadors d'ajust de tipus individual» o que en els estudis «simplement no han diferenciat entre ambdues formes de violència». També afirmen que «l'anàlisi conjunta d'indicadors individuals i socials pot aportar una imatge més completa de les dificultats associades a la situació de violència escolar patida pels estudiants.»

En la víctima

Dins els estudis revisats, els diferents autors coincideixen en una important simptomatologia relacionada amb el fet d'haver estat víctima d'un assetjament.

Centrats en els efectes a escala individual, Hinduja i Patchin van trobar percentatges alts de joves que havien desenvolupat simptomatologia causada per haver estat víctima de conductes d'assetjament a Internet. Tot i que el 35 % manifestaven no estar preocupats en absolut, la resta havien patit sentiments de frustració (34 %), de ràbia (36 %) i de tristesa (22 %).

Aquests sentiments negatius són una conseqüència lògica, ja que si seguim els mateixos autors, quan els joves es perceben rebutjats o exclosos, poden patir efectes emocionals, psicològics i comportaments. La fallida a l'hora d'aconseguir l'acceptació dels iguals és un desencadenant d'aquests sentiments de tensió⁹.

Altres canvis deguts a l'assetjament a Internet són en l'àmbit comportamental. Aquests joves poden dedicar llargues estones a revisar com poden evitar tornar a patir aquestes situacions, comprovant constantment l'ambient a Internet per protegir-se. Aquesta preocupació els pot restar temps dels comportaments «normals» dels joves

5. Segons Garaigordobil (2011), aquesta gravetat és un continuïum: en un extrem, l'assetjament pot ser difícil d'identificar i en l'altre extrem pot desembocar (i així ha passat en determinats casos) en l'assassinat o el suïcidí.

6. Aquesta data no vol qüestionar la gravetat d'actes d'assetjament d'una intensitat inferior, ja que poden haver-hi altres característiques, com el nivell d'agressivitat de l'atac, que condicionin d'igual manera. El fet de no mencionar aquest tema en el text és que no s'han trobat estudis relacionats.

7. Encara que, com es veurà, hi ha altres factors mediadors: l'existència de factors protectors en la víctima, ja siguin socials o personals.

8. Mesurades segons qüestionaris sociomètrics o segons la valoració dels professors, per exemple.

9. L'aprovació per part dels iguals és una condició molt important per a la creació de l'autoconcepte. Aquesta norma general es viu d'una manera molt intensa durant el període adolescent. En aquest, el jove està abandonant la identitat infantil donada pels pares i creant una nova identitat amb el material que té en el seu entorn: informacions, emocions, vincles... És per això que el sentiment de no ser acceptat, de ser rebutjat o exclòs pot resultar especialment traumàtic i tenir conseqüències importants.

relacionats amb els assumptes familiars, les tasques acadèmiques i altres responsabilitats.

Finalment, aquests autors remarquen que, tot i que el seu treball s'ha basat en l'estudi de l'efecte de l'assetjament a la xarxa en les emocions dels joves a curt termini, en realitat, si la situació es perllonga i el jove no troba les habilitats per fer-hi front, les conseqüències poden ocasionar danys fins i tot a llarg termini.

Segons una altra autora, Campbell (2005), altres efectes freqüents en les víctimes d'assetjament a Internet són els sentiments de desprotecció, la poca autoconfiança i respecte per un mateix (en no sentir-se capaç de mantenir-se estalvi a part de les agressions).

La mateixa autora, en el seu estudi troba en les víctimes un augment dels nivells de depressió i d'ansietat així com de la simptomatologia psicossomàtica. Altres efectes són un augment en les dificultats de relació interpersonal, una baixa efectivitat social i un augment d'un problema crucial en aquesta etapa com és l'absentisme escolar. Com a conseqüència, es produeix una davallada de la competència acadèmica.

Aquesta autora considera que les característiques de l'assetjament a la xarxa (una audiència més gran, més permanència en el temps, l'anonimat, etc.) poden causar potencialment més efectes a llarg termini que una agressió directa, tal com s'ha mencionat en la introducció.

Coincidint amb els autors anteriors, Ybarra, Kimberly i Mitchell (2004) també van trobar més simptomatologia depressiva i psicossomàtica així com més alts nivells del factor neuroticisme entre els joves víctimes d'assetjament a Internet.

De forma probablement no significativa estadísticament, però remarcable per la seva gravetat, estan les situacions de suïcidi d'adolescents que havien estat immersos en situacions d'assetjament, en molts casos, reforçat per les situacions d'assetjament a la xarxa. Més joves dels que arriben a posar fi a la seva vida són els que, superats per l'angoixa, poden caure en la ideació suïcida o en el comportament autodestructiu (O'Brien i Moules).

La violència indirecta o relacional podria ser especialment danyosa en el cas de les noies, segons Maccoby (1990, 1998)¹⁰,

pel fet que es mouen en grups d'amistats més petits i en què es comparteix un grau més alt d'intimitat.

En l'agressor

També els joves que han provocat l'agressió poden patir efectes negatius derivats d'aquesta. La participació en casos d'assetjament es considera un factor de risc per a altres conductes delictives.

Ybarra, Kimberly i Mitchell (2004) van trobar que els joves implicats en actes d'agressió a Internet tenien tendència a consumir més alcohol i més tabac i a estar involucrats en més situacions d'agressió cara a cara. En relació amb els estudis, tenien un rendiment escolar pitjor i arribaven a fracassar en una proporció més elevada que la mitjana dels joves de la mateixa edat.

Segons Garaigordobil (2011), «els ciberagressors tenen més probabilitats de desconexió moral, menys empatia, més dificultats per acatar les normes, problemes pel seu comportament agressiu, més conductes delictives, ingesta d'alcohol i drogues, dependència de les tecnologies i absentisme escolar.»

Perfils del jove victimitzat i del jove que comet l'agressió

Sense entrar en les causes i els efectes, Cava, Buelga, Musitu i Murgui (2010) descriuen una tipologia dels joves victimitzats a partir de la revisió de diversos treballs¹¹: «Els adolescents menys populars, més rebutjats per part del grup d'iguals, amb baixa autoestima, amb sentiments de solitud i amb simptomatologia depressiva i amb alts nivells d'ansietat tenen més probabilitats de ser victimitzats pels seus companys. Aquesta victimització pot ocasionar un cicle retroactiu entre factors de risc i conseqüències de la victimització escolar.»

Pel que fa als joves que han dut a terme actes d'assetjament a Internet, Ybarra i Mitchell (2004) van trobar que tenien un perfil de pobra vinculació amb els seus cuidadors, havien crescut amb una disciplina basada més aviat en els crits i el càstig, i eren menys supervisats en la seva vida diària pels seus pares que els joves no involucrats. També posseïen una sèrie d'indicadors psicosocials, com haver estat víctima de situacions d'abús cara a cara, consum de substàncies, simptomatologia depressiva, delinqüència, víctima de *bullying* tradicional, fracàs escolar, que doblen o tripliquen el percentatge d'aquests factors entre els joves no involucrats.

10. Citat en: Cava, Buelga, Musitu i Murgui.

11. Els autors citen Coleman i Bird (2003), Salmivalli i Isaacs (2005), Egan i Perry (1998), Ladd i Tropp-Gordon (2003), Kumpulainen, Rasanen i Puura (2001), Cerezo (2001) i Estevez, i Emler (2009).

El perfil d'ús d'Internet també era característic. Entre aquests joves, hi ha una proporció més elevada que es consideraven a si mateixos com a experts i que passaven el doble de temps davant de la pantalla que el grup base. També feien més ús de xats i missatges electrònics que la resta dels joves. Per a una gran part d'aquests joves, a més, la xarxa constituïa un factor molt important per a la seva personalitat.

El jove víctima + agressor

Ybarra, Kimberly i Mitchell (2004) van focalitzar part del seu estudi en un tipus especial d'assetjador, en concret, el tipus que, en haver estat víctima d'assetjament en el passat o en el moment present, copiava aquesta conducta repetint-la amb altres joves. Aquests joves compartien el perfil i la simptomatologia dels joves agressors (consum de substàncies, fracàs escolar), però es diferenciaven d'aquests en el fet que també patien la simptomatologia pròpia dels joves victimitzats (solitud, pobres relacions socials, etc.). Aquests joves eren els que presentaven una desadaptació més pronunciada.

Hinduja i Patchin, en el seu treball, fan referència a la teoria de l'estrès general de Robert Agnew, que podria ajudar a explicar aquest fenomen. Segons aquesta teoria, diverses formes d'estrès produeixen sentiments d'enuig, frustració o depressió. Aquests sentiments facilitarien que el jove acabés prenent decisions equivocades, transgredint les normes socials i cometent actes delictius.

Un altre autor que treballa sobre aquestes situacions és Garaigordobil (2011), que afirma que l'adolescent víctima o testimoni d'un acte violent, a més de patir una experiència dolosa immediata, també interioritza que l'ús de la violència és una forma pràctica d'aconseguir coses.

Aquestes teories reforcen la imatge del jove agressor com a objecte potencial d'intervenció des de la relació d'ajuda i suport i no tant de la del càstig o judicial.

4. Assetjament i factors psicosocials

Diversos factors han centrat la seva investigació a estudiar la relació entre diversos conceptes psicosocials i el fet d'haver estat víctima o agressor en situacions d'assetjament a Internet. Concretament, s'exposaran els treballs sobre la qualitat de la vida familiar, la reputació social, l'ajust social i l'atribució de causalitat.

La vida familiar

Ybarra i Mitchell (2004) van estudiar la relació existent entre el fet d'estar involucrat en una situació d'assetjament a la xarxa i diversos factors relacionats amb el vincle, la supervisió i la disciplina parental.

En relació amb el vincle emocional, els joves que es van reconèixer com a assetjadors passaven, estadísticament, menys estones amb els seus cuidadors i sentien en menor proporció que aquests adults confiessin en ells. Aquests eren indicadors de pobra vinculació emocional.

Pel que fa a la supervisió parental, aquests joves manifestaven, en menor proporció que els joves no agressors, que els seus pares tenien coneixement en tot moment d'on eren i amb qui.

Finalment, amb referència a la disciplina parental, els joves agressors manifestaven una proporció més alta de crits i de retirada de privilegis per part dels seus cuidadors. Per tant, aquest estudi confirma una correlació positiva entre les conductes d'assetjament a Internet per part dels joves i la qualitat de la relació amb els pares.

La reputació social

Buelga, Cava i Musitu (2012) van analitzar la relació entre reputació social i victimització d'adolescents en el context escolar¹². A l'efecte d'aquest estudi, els autors entenen la reputació social com un concepte que inclou la reputació social percebuda (expressada amb frases com «els altres pensen que sóc popular», «els altres pensen que tinc bona reputació») i la reputació social ideal (expressada amb frases com «m'agradaria que els altres pensessin que sóc un líder» o «que sóc fort»).

Els autors també inclouen en la seva investigació l'anàlisi del paper que tenen diversos factors mediadors entre la reputació social, d'una banda, i la victimització, de l'altra. Entre aquests factors, els autors inclouen la satisfacció amb la vida, la solitud, la simptomatologia depressiva i l'autoestima.

En l'estudi es va observar que els joves amb una alta puntuació en reputació social percebuda tenien tendència a no estar involucrats en casos de victimització, tant física com verbal i relacional.

Aquests joves amb una alta puntuació en reputació social percebuda també tenien tendència a puntuar alt en els

12. Per tant, no es tracta d'un estudi centrat en l'assetjament a Internet, però ateses les similituds entre ambdós tipus i també les vinculacions (molts casos d'assetjament a Internet són una prolongació dels casos d'assetjament en l'entorn escolar), es pot esperar trobar una relació similar en els casos d'assetjament a Internet.

factors considerats mediadors, com la satisfacció amb la vida i l'autoestima. En canvi, els mateixos joves puntuaven baix en solitud.

Les puntuacions en els factors psicosocials també es correlacionaven amb les puntuacions en victimització. Concretament, el factor satisfacció amb la vida i autoestima ho feien de manera negativa, mentre que simptomatologia depressiva i, especialment, la variable solitud ho feien de manera positiva (com més puntuació en solitud, més puntuació en la variable victimització).

L'ajust social

En un segon estudi, Cava, Buelga i Musitu (2010) van analitzar les implicacions que les formes directes i indirectes de violència entre iguals tenen en l'ajust psicosocial dels adolescents¹³. Aquest és un estudi especialment interessant, en tractar-se d'un estudi longitudinal. A l'efecte d'aquest estudi, s'han considerat dos indicadors d'ajust psicosocial: l'estatus en el grup d'iguals i la percepció del professor.

Les conclusions de l'estudi són que la violència entre companys afecta l'ajust psicosocial de les víctimes i que l'efecte és més gran en els casos de violència relacional o indirecta. No obstant això, les situacions que presentaven un grau més alt d'afectació entre els joves victimitzats eren les situacions en les quals es donaven ambdós tipus de violència.

L'atribució de les causes

Cava, Buelga i Musitu (2010) també van estudiar la relació entre la interpretació que fan els joves de les situacions d'assetjament i les conseqüències emocionals i conductuals d'aquestes situacions. Van trobar que, quan la situació era interpretada com una condició necessària per a la integració en un grup, els efectes de l'assetjament eren mínims.

En el cas contrari, quan l'assetjament era atribuït a causes internes («no sóc prou bo») o anava acompanyat d'un rebuig real per part del grup, les conseqüències patides pel jove victimitzat tendien a ser molt més importants.

S'entén, doncs, que l'atribució de la causa també té un rol important entre els espectadors de l'assetjament, que tendiran a inhibir-se d'actuar quan percebin que la víctima és mereixedora de l'acte o quan, erròniament, interpretin que patir aquest procés reportarà a la víctima més fortalesa o altres efectes positius.

En canvi, si els espectadors atribueixen l'assetjament com un abús injustificat, seran més proclius a actuar en defensa de la víctima. Això serà així, sobretot, en els casos en què també s'avaluïn les pròpies habilitats com suficients per fer front a les repercussions que se'n puguin derivar.

5. Incidència i prevalença

Els diferents estudis revisats informen d'unes dades d'incidència i prevalença força variables. Aquesta variabilitat s'explica pels diversos contextos (països diferents), diferents mesures temporals (durant el curs escolar, durant el darrer any, durant els darrers tres mesos, etc.) així com diferents criteris a l'hora de conceptualitzar l'assetjament.

Per exemple, segons l'estudi de Hinduja i Patchin en una enquesta als EUA, el 17 % dels joves enquestats reconeixia haver assetjat un altre jove, mentre que el percentatge que considerava haver-ho fet de manera aterridora va ser de més del 4 %.

En un altre cas, Smith et al.¹⁴, en un estudi realitzat el 2006 a Anglaterra, van trobar una prevalença de més del 22 % de joves victimitzats en els darrers dos mesos, mentre que la prevalença de joves assetjats de forma severa superava el 5 % dels joves enquestats.

En l'estudi de Campbell (2005), realitzat amb una mostra de joves australians l'any 2005, la prevalença durant el període d'educació equivalent a la secundària de joves que havien patit assetjament a Internet se situava en el 40 %.

Ybarra i Mitchell (2004) van realitzar una enquesta als EUA en la qual un 15 % dels joves enquestats va admetre haver fet comentaris ofensius o malintencionats a Internet. En aquesta enquesta, el percentatge de joves que van admetre haver assetjat algú durant el darrer any va ser de l'1 %, mentre que el percentatge de joves que van admetre haver estat assetjats se situava en el 7 % de la mostra. Una gran part d'aquests darrers (72 %) no coneixien la identitat de la persona que els assetjava.

En l'estudi a València de Buelga i Pons (2012), es va observar una prevalença de joves reconeixadors d'haver assetjat en el darrer any d'un 32 %, mentre que els que reconeixien haver-ho fet de manera severa eren el 5 % dels joves enquestats.

13. En aquest cas, tampoc no es tracta d'un estudi sobre l'assetjament a Internet, sinó de victimització en el context escolar.

14. Citat per Buelga i Pons en «Agresiones entre adolescentes a través del teléfono móvil y de Internet».

Una especial importància per a aquest apartat té la revisió de diversos estudis realitzada per Garaigordobil (2011)¹⁵, qui va concloure que, tot i la variació entre diferents estudis, el percentatge d'estudiants afectats d'assetjament a Internet moderat se situava entre el 20 % i el 30 %, mentre que el sever ho feia entre el 3 % i el 10 %. L'autora també considera que es tracta d'un fenomen en creixement molt relacionat amb el nivell d'ús de les TIC.

Els estudis citats, si bé donen dades diverses amb un ampli marge de variació, almenys sí permeten fer una aproximació al nostre entorn. Segons aquests, és probable esperar que als centres educatius, en moltes de les classes de la segona ensenyança, hi hagi un o dos joves que podrien estar patint una situació d'assetjament greu amb les conseqüències que això comporta.

Diferències de gènere

Tot i que els estudis sobre les diferències de gènere no són concloents, de la bibliografia consultada es poden extreure algunes orientacions. En primer lloc, sembla que els nois tenen més tendència a cometre assetjament directe, és a dir, amenaces, insults i desqualificacions, mentre que no sembla haver-hi diferències de gènere significatives en el cas de l'assetjament indirecte o relacional, com les conductes dirigides a excloure.

Una segona possible diferència entre gèneres és que els nois, estadísticament, cometen més actes d'assetjament greu (més intensitat i de més durada), mentre que les noies en cometen més de moderat.

L'efecte en els nois i les noies també sembla ser diferent: les noies, probablement per tenir una forma de relacionar-se

més íntima en petits grups i amb més intimitat, pateixen més les situacions d'assetjament relacional.

En tot cas, segons Garaigordobil, i basant-se en el treball mencionat, en el qual fa una revisió de cinquanta estudis de tot el món, les dades relatives a les diferències de gènere són contradictòries i, per tant, encara no es poden extreure conclusions definitives.

Diferències segons l'edat

Segons Garaigordobil, la majoria d'agressors a través d'Internet cursarien tercer i, sobretot, segon curs de l'ensenyament secundari. Així mateix, la majoria de les víctimes cursarien primer i segon. De totes formes, en aquest, com en el cas del gènere, hi ha dades contradictòries i es requereix més investigació.

Altres factors

Els escassos estudis consultats que s'han fixat en altres diferències, com les d'estatus social o ètnia, no han trobat diferències significatives en aquest aspecte. Aquestes dades reforcen la idea que no existeix una relació directa entre la situació social i el fet d'estar involucrat en l'assetjament, i que hi hauria una sèrie de factors (qualitat de les relacions familiars, factors psicosocials, etc.) que exercirien una mediació entre ambdues condicions.

6. Recomanacions per al tractament

Segons Garaigordobil, la intervenció en qualsevol situació de maltractament (incloent-hi els joves víctimes d'assetjament a Internet) ha d'implicar l'àmbit institucional (centre educatiu), l'àmbit familiar, l'àmbit grupal i l'àmbit individual

15. Revisió completa d'estudis sobre assetjament a Internet realitzats a Espanya (N=13), en altres països europeus (N=15), a Amèrica (N=17), Oceania i Àsia (N=10).

amb la víctima i amb l'agressor. A més, segons aquesta autora, s'hauria de planificar una estratègia global que inclogués la prevenció (millorar la convivència, prevenir la conflictivitat i evitar l'aparició del fenomen), la intervenció primària (evitar la consolidació de situacions incipients) i la intervenció secundària (minimitzar l'impacte una vegada ja s'han donat els casos).

Programes preventius

Dins la prevenció, s'hi poden incloure algunes propostes fetes per Campbell. La primera intervenció que considera prioritària aquesta autora és la d'alertar sobre el problema. Trencar mites sobre l'assetjament com que és una cosa que ha de passar entre els joves o que patir aquestes situacions fa els joves més resistents. Cal formació específica per al professorat i informació per als joves.

La segona prioritat, segons Campbell, seria la supervisió de l'ús que fan els joves dels ordinadors i telèfons mòbils. L'autora considera que l'adult ha de recuperar el poder perdut en favor dels joves de supervisar i educar en aquestes pràctiques. Cal ubicar els ordinadors en llocs d'ús freqüent i supervisar l'ús que els joves en fan. I el mateix cal fer en el cas dels mòbils.

Aquesta autora també observa la necessitat de programes específics aplicables en l'entorn escolar. Programes de foment de l'empatia entre els joves, de suport als companys victimitzats. També cal incloure aquest tema en les programacions curriculars.

Intervenció primària i secundària

En la línia de Garaigordobil de la intervenció primària, Campbell considera que l'adult que treballa amb joves ha de rebre informació i formació per ser sensible a aquestes situacions i facilitar la confiança perquè el jove exposi el que li ha passat: a aquest efecte, ha de reduir la humiliació que això li comporta, ha de creure'l, donar-li la importància que té sense trivialitzar, mantenir la confidencialitat compromesa i, sobretot, no culpabilitzar-lo o castigar-lo privant-lo de l'accés als mitjans de l'assetjament.

Quant a la intervenció primària amb les joves que han agredit a Internet, Campbell aconsella intervencions no culpabilitzadores o criminalitzadores.

En la mateixa línia, Sally Kift (2007) considera que el tractament en el cas dels joves que han produït situacions

d'assetjament ha de ser educatiu: cal educar els joves per diferenciar entre les conductes molestes i/o maleducades i les que comporten ofensa, algun perill o una situació d'assetjament a Internet sobre una altra persona. En el cas de la intervenció aplicable als joves que ja han provocat un dany a altres joves, considera que l'ideal és un tractament que faci entendre al jove el mal ús que ha fet i oferir-li formes d'expiar la culpa de l'acció comesa.

Altres mesures proposades per aquesta autora serien tallers per al desenvolupament de les competències sobre els valors, el control de la frustració, l'empatia, les habilitats de solució de problemes i la millora de l'autoestima, amb els joves. Amb els professionals proposa xerrades i entrenament en intervenció. Amb les víctimes, apoderament i tècniques per protegir-se, per exemple, alertar els assetjadors de les conseqüències a què tant ells com els mateixos assetjadors s'exposen amb aquestes conductes. Finalment, proposa també tallers d'apoderament per als testimonis per adquirir habilitats de suport a la víctima i de recriminació a l'agressor.

A partir de les aportacions d'aquests i altres autors, la intervenció es pot resumir donant algunes orientacions generals en relació amb els pares, els testimonis, l'escola com a institució i el mateix jove agredit.

Quant als pares, cal vetllar per la qualitat de la relació amb els fills adolescents, passar estones junts de qualitat, supervisar les activitats i companyies dels fills/es i fomentar la confiança i la seguretat. Conèixer l'ús que fan els fills dels mitjans tecnològics i mantenir un cert control segons l'actitud del jove. Prendre's seriosament els problemes dels joves, no culpabilitzar-los, donar-los suport i no sobreprotegir-los: ajudar-los a solucionar el problema per augmentar la seva autoconfiança abans que el resolguin ells mateixos.

Pel que fa als testimonis: cal no ignorar la situació d'assetjament, manifestar a la persona que agredeix que això és inacceptable, no admetre excuses o explicacions, donar suport al jove víctima, no fer el joc a l'agressor i caure en l'exclusió del jove agredit.

El paper de l'escola és imprescindible. Algunes mesures poden ser incloure en el currículum tallers preventius que fomentin l'actitud de suport mutu entre els joves, aprendre a detectar els indicadors de risc i alertar qualsevol dubte. Reconduir les bromes i actes tendents a l'exclusió. Fomentar

les habilitats socials, la participació i la comunicació entre els alumnes i, especialment, d'aquells amb més dificultats.

Per finalitzar, i en relació amb el jove agredit, sembla aconsellable utilitzar els mitjans per evitar ser assetjat (les xarxes socials disposen de mecanismes per bloquejar, etc.), no caure en discussions que poden portar a caure en la provocació d'un assetjament mutu, guardar còpia d'aquelles proves que demostrin la gravetat de l'assetjament, buscar l'ajuda d'un adult.

En relació amb la judicialització de l'assetjament a Internet

Per acabar, es farà una breu menció de les mesures legals davant l'assetjament a Internet. De la bibliografia consultada, sembla d'especial interès el treball de Sally Kift (2007), que, encara que defineix la situació al seu país (Austràlia), pot ajudar a la reflexió sobre aquesta mesura en el nostre entorn. Sally Kift (2007) va constatar que al seu país les escoles eren cada vegada més partidàries de recórrer a la llei criminal en els casos en què no trobaven altres maneres de corregir la conducta, per exemple, en els casos que coneixien situacions d'assetjament a Internet, però que es produïen quan els joves es trobaven fora del centre escolar.

Tot i que en aquest país no es disposa de la legislació específica, l'autora considera que es tracta de manifestacions de violència interpersonal i assetjament i que, per tant, li seria aplicable la legislació general en relació amb els casos de difamació, assalt, assetjament i d'altres.

En el treball es reflexiona sobre quines són les circumstàncies en les quals es pot exigir responsabilitat criminal a un adolescent en els casos d'assetjament. En aquest sentit, se cita el que estableix la llei d'aquest país i que té en compte tant la maduresa (edat) com la consciència dels efectes de l'acte¹⁶.

Malgrat la mala premsa de la intervenció judicial en adolescents, i malgrat els riscos que comporta, per a l'autora la intervenció judicial és necessària en alguns casos extrems

per protegir la víctima. D'una banda, considera de gran utilitat les accions socials compensatòries i, a més, pensa que d'aquesta manera es dona als joves el missatge clar que l'assetjament és inapropiat i no serà tolerat.

7. Conclusions finals

L'assetjament a Internet és un problema a l'alça lligat a la introducció progressiva dels mitjans tecnològics en la vida familiar. Tot i ser un fenomen recent, ja n'existeix una definició àmpliament acceptada així com un cos d'estudis suficient per categoritzar els diferents fenòmens i matisos que engloba.

L'aclariment del concepte ha facilitat el treball d'investigació. Mitjançant aquest ja s'ha arribat a determinar que l'assetjament es relaciona amb una sèrie de conseqüències importants per als joves implicats. També els factors psicosocials de risc i mediadors que intervenen en el procés. Els avenços en la investigació, al seu torn, han proveït de dades per a la creació de programes d'intervenció amb més expectatives de fer front al problema amb una certa eficàcia.

Malgrat tot, és cert que els casos d'assetjament a Internet solen passar inadvertits. Una gran part de les víctimes el mantenen en silenci per evitar la humiliació o per la por a la manca de comprensió¹⁷. Tot i això, les dades de prevalença dels països del nostre entorn alerten sobre la necessitat de conèixer la realitat al nostre país i també d'elaborar un recull de les intervencions realitzades i de les necessitats no cobertes.

Per acabar, cal recordar que, com en altres problemes socials, davant l'assetjament sembla especialment important l'atenció, el coneixement i la implicació coordinada de tota la comunitat, ja sigui els centres educatius, les famílies, els companys de classe, el sistema judicial, els terapeutes... Esperem, amb aquest treball, haver contribuït a aquesta finalitat.

16. A un menor de 10 anys mai no se li pot atribuir culpabilitat de la seva conducta. En l'altre extrem, als majors de 14 anys se'ls suposa la maduresa necessària per distingir entre un acte d'assetjament seriós i una malifeta. Entre aquestes dues edats (els 10 i els 14 anys) tot dependrà que es pugui demostrar que el jove era conscient que la seva conducta podia provocar un efecte dolorós i de la magnitud real.

17. Segons l'estudi d'O'Brien i Moules (2010), menys del 50 % de les víctimes d'assetjament a Internet van buscar suport, tot i que el 72 % dels qui el van buscar, el van trobar bastant o molt útil.

BIBLIOGRAFIA

- BUELGA, S., CAVA, M. J. I MUSITU, G. Reputación social, ajuste psicosocial y victimización entre adolescentes en el contexto escolar. Copyright 2012: Murcia: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia. ISSN edició impresa 0212-9728, ISSN edició web (<<http://revistas.um.es/analesps>>): 1695-2294.
- BUELGA, S. I PONS, J. Agresiones entre adolescentes a través del teléfono móvil y de Internet. Copyright 2012: Colegio Oficial de Psicólogos de Madrid. ISSN:1132-0559 – (<<http://dx.doi.org/10.5093/in2012v21n1a2>>). Article publicat en línia: 27/12/2011.
- CAMPBELL, MARILYN A. (2005). «Cyberbullying: An old problem in a new guise?», a Australian Journal of Guidance and Counselling 15 (1): 68-76. Copyright 2005: Australian Academic Press.
- CAVA, M. J., BUELGA, S., MUSITU, G. I MURGUI, S. Violencia escolar entre adolescentes y sus implicaciones en el ajuste psicosocial: un estudio longitudinal. ISSN 1136-1034, (<www.ehu.es/revista-psicodidactica>), 2010, 15(1), 21-34.
- GARAIGORDOBIL, M. (2011). «Prevalencia y consecuencias del cyberbullying», a International Journal of Psychology and Psychological Therapy. 2011, 11, 2, p. 233-254.
- HINDUJA, S. I PATCHIN, J. W. (2005). Research summary: Cyberbullying offending. Preliminary findings from an online survey of internet-using adolescents. (<<http://www.cyberbullying.us>>).
- KIFT, S. (2007). «Cyberbullying by young people: A criminal matter for psychologists?», a Proceedings of 42nd APS Annual Conference Psychology Making An Impact, 25-29 Sept 2007, The Australian Psychological Society Ltd, p. 228-232, Brisbane, Qld. Copyright 2007: Australian Psychological Society.
- O'BRIEN, N. I MOULES, T. (2010) The impact of cyber-bullying on young people's mental health. Final report november 2010. Department of Community and Family Studies. Faculty of Health and Social Care - Anglia Ruskin University.
- YBARRA, M. L. I MITCHELL, K. J. (2004). «Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics», a Journal of Adolescence.

BIBLIOGRAFIA WEB

- 10 CONSEJES BÁSICOS SOBRE EL CYBERBULLYING <<http://www.ciberbullying.com/cyberbullying/diez-consejos-basicos-contr-el-ciberbullying/>>
- BIBLIOGRAFIA SOBRE CYBERBULLYING <<http://www.ciberbullying.com/cyberbullying/bibliografia-sobre-ciberbullying/>>
- CIBERACOSO.WORDPRESS <<http://ciberacoso.wordpress.com/>>
- CYBERBULLYING.COM <<http://www.ciberbullying.com/cyberbullying/>>
- CYBERBULLYING.WORDPRESS <<http://ciberbullying.wordpress.com/>>
- GRUP LISIS PER A LA CONVIVÈNCIA ESCOLAR <<http://www.uv.es/lisis/index.htm>>
- INTECO, GUIA DE RECURSOS PER A CENTRES EDUCATIUS <http://www.inteco.es/studyCategory/Seguridad/Observatorio/Biblioteca/guia_cyberbullying_defensor_del_menor;jsessionid=60D24DDAAB63BDE32442409EEDE38BA7>
- PANTALLAS AMIGAS <<http://www.pantallasamigas.net/otros-webs/ciberbullying-net.shtm>>
- WIRED SAFETY (web en anglès sobre seguretat a Internet) <<https://www.wiredsafety.org/>>